

"Non est mortale quod opto."

(Schr. Pieter van Beeck, 1-1 1-1 1-1)

1-1 1-1 1-1 Schepenbrieven 1637)

Mesalia

ORGAAN VAN DEN — — —
OUDHEIDKUNDIGEN KRING
— — VAN WUESTWEZEL

(DRIEMAANDELIJSCH TIJDSCHRIFT)

2^e Jaargang.

1927

N° 2.

Oudheidkundige Kring van Wuestwezel.

EERE-VOORZITTERS :

Baron R. de Kerchove d'Exaerde, Burgemeester van Wuestwezel.
Z. E. H. Raeymaekers, pastoor-deken, Esschen.

VOORZITTER : Jos. Van der Jonckheyd, kosten-drukker.

ONDER-VOORZITTER : Arthur Bosschaerts, onderwijzer, Gooreind.

SEKRETARIS : Karel Peeters, gemeentearchivaris.

SCHATBEWAARDER : Frans Verstraelen, onderwijzer.

BESTUURSLEDEN :

Jan Augustijns, Westdoorn.
Jozef Cools, onderwijzer.
Gustaaf Goris, onderwijzer.
Corneel Theuns, Gooreind.
Jozef Van den Zegel, onderwijzer, Achterbroeck.
J. C. Van Hoydonck, houthandelaar.
E. H. J. Van Loenhout, onderpastoor.

BESCHERMENDE LEDEN :

Hoogerw. Mgr. Hoppenbrouwers, prelaat van Grimbergen.
Hoogerw. Mgr. S. Le Grelle, huisprelaat van Z. H. den Paus, Bibliotheek van het Vatikan, Rome.
Gravin L. du Chastel de la Howardries, Hollain.
P. Vermoelen, lid der Bestendige Deputatie, Hoboken.
J. Schobbens, griffier der provincie Antwerpen.
Petrus Aerden, gemeenteontvanger.
J. Berben-Van Beeck, Kl. Beerstraat, 24, Antwerpen.
Maria Bervoets, onderwijzeres.
J. F. Bevin, Oud-leeraar H. B. S. Bergen op Zoom (Holl.)
Alfons Beyers, Dorp 58.
A. Bogaert, gemeentesekretaris, Borgerhout.
Dr V. Bosschaerts, geneesheer.
L. Braeckmans, drukker-uitgever, Brecht.
Frans Breugelmans, Handelslei.
W. J. J. C. Bijleveld, archivaris, Leiden (Holl.)
E. H. Celens, pastoor, Achterbroeck.
Fr. Collin, Consciencestraat, 13, Antwerpen.
Louis Cools, Handelslei, 67.
Armand Cosemans, Ballaerstraat, 50, Antwerpen.
Jos. Cosemans, De Beuckerstraat, 17, Antwerpen.
R. Cuvillier, Brantstraat, 27, Antwerpen.
Gustaaf Deckers, Candidaat-Notaris.
E. H. C. De Clerck, Tolstraat, 54, Antwerpen.
E. H. L. De Coster, pastoor-deken, Eeckeren.
Edm. De Decker, Kerkplaats, Gooreind.
E. H. Karel De Decker, onderpastoor, Berlaer.
Wed. Eug. De Graef, Bredabaan, Gooreind.
Baron Fernand de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».
Jonkvrouw Gwendoline de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».
Baron Henri de Kerchove d'Exaerde, arrondissementskommissaris, Gent
Jonkvrouw Marie-Claire de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».
Jonkvrouw Marie Louise de Kerchove d'Exaerde, Gent.
Baron Thierry de Kerchove d'Exaerde, Kasteel « Sterbosch ».
J. De Ridder-VanBeeck, Statiestraat, 17, Waterloo.
Alf. De Vrin, Edelinckstraat, 24, Antwerpen.
Fernand Donnet, Transvaalstraat, 45, Antwerpen.
E. H. Gagelmans, pastoor, Hulsen (Baelen-Nethe).
Const. Goetstouwers, Calmpthoutsche Steenweg.
E. H. A. Goossenaerts, Legeraalmoezenier, Antwerpen.
Prof. Dr L. Grootaers, hoogleeraar, Leuven.
E. H. Alb. Henderick, leeraar.
Corn. Hens, maalder.
Jaak Hens, maalder, Meersel-Dreef.
H. Hoeben-Van den Wijngaert, expert-boekhouder, Hove.
Aug. Janssens, leeraar, De Bosschaertstr. 229, Antwerpen.
Jan Kenis, Westdoorn.

WESALIA

**Orgaan van den Oudheidkundigen Kring
van Wuestwezel.**

ABONNEMENTSPRIJS : 5 fr. per jaar ; Buitenland 10 fr.

Redaktiesekretaris : KAREL PEETERS, Wuestwezel.

Beheer : FRANS VERSTRAELEN (postcheckrekening n° 1656.25).

Grenzen van Wuestwezel.

De gemeente Wuestwezel ligt in het Noorden der provincie Antwerpen en wordt begrensd door de gemeenten Zundert (Nederland) ten Noorden, Loenhout en Brecht ten Oosten, Brecht, Brasschaat en Cappellen ten Zuiden, Cappellen en Calmpthout ten Westen.

Zoo kennen we thans de grenzen onzer gemeente. En dient er met juistheid bepaald welke stukken grond aan eene of andere gemeente toebehooren, dan heeft men aanstonds plannen en kaarten ter hand om heel nauwkeurig de grensscheiding aan te duiden. Vroeger liep het echter zoo licht niet af, wanneer er een betwisting oprees nopens een grensafbakening. Men kon geen beroep doen op haar-fijn nagemeten plannen want die bestonden niet ; het kwam er overigens niet op aan zoo juist te weten waar zich de grensscheiding der gemeente bevond. Maar, naarmate de grond vruchtbaarder gemaakt en de heide gebruikt werd voor het steken van turf (onze middeleeuw-sche brandstof) drong zich een bepaalde grensregeling op.

Dat dit eerste grensrichten in het begin niet zoo nauwkeurig was is goed te verstaan, daar men slechts over zeer primitieve middelen beschikte. Gewoonlijk steunde men op menschengeheugen en zoo zien we later in de XVIIe eeuw nog de getuigenis ingeroepen van oude menschen, die dan vertellen van uit hun jongen tijd en alzoo de vroegere « *paelsteden* » zoo heette men de grenspunten, konden thuis-wijzen.

Een eigenaardigheid op dit punt en zeker wel het oudste middel om een geplaatste grensplaats voor goed in te prenten was, door een of ander feit het geheugen dwingen de gebeurtenis der grensaan-

duiding trouw te bewaren. Om een voorbeeld aan te halen : de « Coeput » die de grensput was tusschen de gemeenten Zundert, Meir en Loenhout, dankt zijn naam aan het feit dat degenen, die den put gegraven hadden, ter plaatse zelf een heele koe braadden en opaten, en bovendien daarbij zes tonnen bier uitdranken, *« tot een eenvighe memorie, dat opten Coeput der drie heeren heerlycheden scheyden en affgepaelt werden. »*

Onze medewerker, de heer Hub. Kunst, die bovenstaande bijzonderheid uit het Zundertsche gemeente-archief opdiepte, weet ook nog zeer bijzondere zaken te vertellen over vroegere grensscheidingen en 'k laat hem daarom graag aan 't woord. « Jaarlijks moest op een bepaalden tijd, door een groep uit de belanghebbenden gekozen, de grens « geschouwd » worden, om te zien of geen inbreuk op elkan- ders rechten had plaats gehad. Als grensteekens werden meest genomen zware steenen en boomen, die men van een merk voorzag... ⁽¹⁾ Op het verzetten van de grenssteenen, die door de oude Germanen aan de goden gewijd werden, stond vroeger de zwaarste en onteerendste straf. Op vele plaatsen bleef het bijgeloof leven, dat degenen, die zich aan een dergelijk misdrijf schuldig hadden gemaakt, na hun dood geen rust konden vinden en als een « vurige landmeter » of « vuurman » in donkere nachten bij de grenzen spoken kwamen.

De historieschrijvers verhalen ons, dat de straf voor den markschenner allervreeselijkst was. De ongelukkige, die op heeterdaad betrapt was bij het verzetten der grenssteenen zou een gruwelijken dood te wachten hebben. Hij werd in den grond gegraven, zoodat alleen z'n hoofd en een deel van zijn borst boven 't zand uitstaken. Dan werd een jonge, ongeoefende os voor den ploeg gespannen en, na veel mislukte pogingen sneed het scherpe kouter eindelijk door 't hart van den markschenner.

Om de nauwkeurige limietscheiding nimmer te vergeten gebruikte men eigenaardige middelen. Hofdijk verhaalt het ons in zijn kleurig proza. Wanneer voor 't eerst een grens getrokken zou worden, en de merkteekens geplaatst waren, werden spelende jongens gehaald. Dan werden deze knapen onbarinhartig afgerost, dat hun gehuil in 't rond weerklonk. Was de ranselpartij geëindigd, dan werden ze onzacht op de grenssteenen of tegen de grensboomen geduwd, maar daarna

(1) Op sommige plaatsen zegt men « marken » voor « grenzen ». Zoo heeten in Twente (Ned.) de gronden, die aan de gemeentegrenzen palen « markgronden ». In onze streken hebben we dit woord in plaatsnamen als Merxplas, Merxem, enz.

kwam de vroolijke ontknooping van dit vreemde spel. Ze kregen nu geschenken, gespen, riemen of tasschen, lekkernijen en woorden van lof en troost ! We kunnen ons wel voorstellen, dat een dergelijk voorval een onvergetelijken indruk zal gemaakt hebben op de jeugdige knapen, en, tot in hun hoogen ouderdom konden zij zich nu de juiste plaats herinneren waar de grensmarken gezet waren. Zoo konden zij na jaren nog als getuigen optreden bij grensgeschillen. » (2)

Eens de grenzen vastgesteld, eens de palen geplaatst, diende men er ook de hand aan te houden, dat geen verandering aan de grensscheiding werd toegebracht. De eerste vereischte was dan ook, dat ieder inwoner goed op de hoogte gesteld werd van de juiste limieten zijner gemeente. Om deze reden en tevens om betwistingen met de naburige gemeenten te voorkomen, werden de « paelsteden » en alles wat er betrek op had, zorgvuldig ingeschreven in het Keurboek. Hieraan danken we de gegevens die noodig waren om deze verhandeling op te stellen.

Jaarlijks werden de « paelsteden » na de bepalingen van het keurboek voorgelezen op het « *voechtgeding* » in tegenwoordigheid van Schouteth, schepenen en ingesetenen.

De eerste « paelsteden » van Wuestwezel, dagteekenen van het begin der XVIe eeuw. Ze staan ingeschreven in het keurboek van 1500 en werden de eerste maal voorgelezen op het « *voechtgeding* » van 29 April 1538.

We laten ze hier volgen : (3)

« *Dit sijn de Paelsteden van Wuystwesele* (4)

Ter eyck wuyten Rolleken te halven stroeme in Maremvoert,

(2) Uit het werk, dat ter pers is, om eerstdaags te verschijnen : « HUB. J. M. KUNST. *Oud-Zundert, geschied- en volkskundige schetsen.*

(3) Wie volgen wil op het schetskaartje, zal heel gemakkelijk de opgesomde paalsteden terugvinden.

(4) Dit « *Wuystwezele* » verwondere onze lezers niet. Het is eenvoudig dezelfde schrijfvorm als *Wuustwezel* (volgens ons de eenig-goed-aanneembare moderne spelling) en *Woestwezel*.

Zoo schreef men vroeger ook « *schuyren* » voor schuren, « *huys* » en « *huus* » voor huis, « *keersruyt* » voor keersroet, enz. (Verdam. *Middelnederl. Handwoordenboek*). En zeggen we ook niet « *zuut* » voor zoet, « *ruren* » voor roeren ?

Deze schrijfwijze is nog eens te meer een doorslaand bewijs, dat ons huidige *Wuestwezel* zonder twijfel *Woestwezel* beteekent.

*vuyt Marenvoert op deycken boemken
vanden eycken boemken in Doeyens Rijt
vuyt Doyens Ryt op Everdeys Cruys
Van Everdeys Cruys opten langen Wolfspuit boven dat Donderseel
vanden langen Wolfspuitstaeck opt Dorenheel,
vuyt Dorenheel in Beverdonck,
van Beverdonck inde Wolffdonck, t Hanielaer daer binnen
vuyter Wolffdonck opten alendighen berck,
vanden alendighen berck opden steenpael
vanden steenpael int Achtmaelder grave
van Achtmaelder grave ter eycke int Rolleken, den huysshovel daer
[binnen. »*

De eerste voorlezing (29 April 1538) werd alsdan opgeteekend :

« Achtervolgens desen Kuerboeck elck point ende artyckel in tzyne opgelesen inde gebannen vierschare in presentien van Meyer ende Scepenen van Wuestwezele ende den meestendeel vander gemeyntenaeren ende oock in presentien van Kerckmeesters ende Heyligh Geestmeesters. Soe syn sy eendrachtelyck by gebleven ende hebben eendrachtelyck begheert dat gestaet te hebben metten vonnisse. Soe is ter maninge des Meyers Jan Beyerssen van Voxdael ende by wysen van Willem Verboven scepene met vernoeghe van zyne medescepenen : Willem van Wou, Peeter van Eecke, Adriaen Wouters, Claes vanden Brouke, Peeter van Oestaeyen ende Wouter Henrick Dycks, vonnislyck gewesen dat men dye pointen ende articulen achtervolgende den Kuerboeck sal houden by de ingesetenen alhier tot den naesten voechtgedinghe, wederomme by alsoo verre als daer yemant is dye contrarye tegens doet, dat hij sal doen tegens tgewysde vonnisse, alsoe dicke ende menigh werve als dat gebueren sal, nochtans altyt houdende dye artikulen van den Kuerboeck, blyvende in synder woorden.

Actum anno XVc ende XXXVIII opten XXIXsten dach aprillis.

ADRIAEN DIERICKSEN. »

Zoo was dus de grensscheiding vastgesteld. Maar men had af te rekenen met de naburen, vooral met den bezitter der Nederlandsche gemeente Zundert, Hendrik van Nassau, die reeds enkele jaren te voren (1519) in een grensgeschil gewikkeld was met Philips van der Meeren, heer van Wuestwezel. Evenzoo ging het tusschen Wuestwezel en Brecht niet al te wel, zeker niet meer toen die van Wezel turf gingen steken en hun schapen lieten hoeden op de heide die vroente ⁽⁵⁾ van Wesel was, palende aan de vroente-heide van Brecht; zóóver kwam het zelfs dat de Brechtenaars een grenspaal hadden uitgeworpen.

(5) Gronden toebehoorend aan de gemeenschap.

Deze herhaalde grensgeschillen brachten heel wat herrie te weeg. Die met Zundert werden afgehandeld door tusschenkomst van scheidsrechters (1519) en een latere nameting door landmeter Christoffel Verhoff (1658) terwijl die met de andere gemeenten minder officieel werden afgeschapeld en voorgoed vastgesteld werden door een « omeganck » van afgevaardigden der betrokken gemeenten.

Met Loenhout ging het zonder betwisting, daar de grensafbakening hier door de natuur zelf getrokken is, t. t. z. door den loop der groote beek, die men ook heet de Aa of Weerys. Hieromtrent vinden we dan ook niet de minste vermelding in het Keurboek. Een bewijs dat men het steeds eens is geweest nopens deze natuurlijke grens.

Het loont wel de moeite deze grensgeschillen eens van naderbij na te gaan.

*
*
*

Nemen we eerst ZUNDERT, omdat deze grens ook heden de rijksgrens vormt tusschen Nederland en België. Daar alle gegevens hierover ontbreken in onze gemeentelijke archieven steunen we ons op het zeer geleerde werk van Prof. M. van der Hoeven « Bijdragen tot de Geschiedenis van Zundert en Wernhout. »

De eerste grensafbakening is van 1519. Hendrik, graaf van Nassau was toen heer van Zundert en Philips van der Meeren was heer van Wuestwezel (door zijn huwelijk met Maximiliana van der Noot). Deze twee heeren lagen in geschil nopens de scheiding hunner heerlijkheden. Om hierover uitspraak te doen werd een scheidsgerecht samengesteld waarin zetelden : Voor Hendrik van Nassau : Aerde van Liere, ridder, en Mr Joos Mannaert ; en voor Philips van der Meeren : Mr Anthony Heenkenschoot, raad en meester van de requesten in den Raad van Brabant en Jan van den Wyngaerde, schout van Brecht. Later werd Joos Mannaert, die overleden was, vervangen door Jan van den Werne, ridder, die nogmaals vervangen werd door Jacob Malaert, terwijl Adriaen van der Noot, hofmeester van den Graaf van Nassau, de plaats kwam innemen van Jan van den Wyngaerde. Eindelijk werden nog drie arbiters toegevoegd (15 Dec. 1518) : Mr Nicolaas Everardi, doctor president in Holland, Jan Wemelinghe, doctor deken van St Gudule te Brussel en Mr Jan Auxtruijes, lid van den Geheimen Raad des Konings van Castilië.

Door deze zeven scheidsrechters werd uitspraak gedaan den 10 Januari 1519 in tegenwoordigheid van Henric Montens, rentmeester van Breda, en meester Raessen van Lykercken, rentmeester van

Steenbergen, voor den Heer van Zundert en Andries Goedertuys voor den heer van Wuestwezel. Deze uitspraak luidde aldus : « *dat die paelen ende limiten, dair questie omme geweest is tusschen Sundert en Wesele, hem strecken ende scheyden sullen, te weten van Grane-gracht d'welck een pael is, bekent bij byde parthyen, tot eenen putte, genaamd den Coeputte (6) ende van deynde van den Coeputte recht uytgaende naer den ellendigen bergh (of reck) diemen heet Hannen Wiewau ; ende om te schouwen alle toecomende geschillen, sullen gestelt worden tusschen den voorschreven Coeputte ende Wiewau een of meer palen naer 't behouff vander distancien.* »

Deze grenslijn liep dus recht van den Ellendigen berg (k) thans grenspaal n^r 232 naar den z. g. n. Koeput, het grenspunt der gemeenten Zundert, Meir en Loenhout, thans paal n^r 226. Later echter bevond men dat deze rechte lijn ingebeukt was en met een hoek in de gemeente Zundert stak. Doch om welke omstandigheden de grens zoo gewijzigd was hebben we niet kunnen vinden, maar dat men op de hoogte was der gebeurde wijziging is zeker ; zulks blijkt uit een « paelschydinge tusschen Sundert en Wesele », gemeten ende naergesien bij Christoffel Verhoff, gesworen Lantmeter, ende aen de Ed. mo. Heeren van den Rade ende rekeningen van Syne Hoogh' overgegeven den 30ⁿ Mey 1658 » (7) en welke luidt :

« Van de plaats ofte Kuyl daer geseyt wort den scheypael, genaemt Hanne-wie-wau ofte den Ellendigen Berck, gestaen te hebben, t'eynden den Riool scheydende den Lande van Breda van Woestwesele oostwaerts op tot den tegenwoordigen staende Steenpael, achter de Gruene bij het west grau, is lanck 528 Roeden Bredaeghse Landmaet, van dien pael tot de plaats bij het Oostgrauw geteykent Lt A, daer men seyt den pael gestaen te hebben, in een riool van outs sloots-gewys uytgegraven, daer noch tegenwoordich veel stucken gelijk van Bentemer steen in de aerde syn te vinden, is lanck 157 ½ Roede, swaeyende dese linie uyt de eerste linie 32 graden suytwaerts om, ende vandaer voorts weder 5 graden 34 minuten suydelycker omswaeyende in een rechte linie streckende naer den Thoorn van Hooghstraeten, soo hetselve blijkt by de Caerte gemaeck A^o 1643 by Monsr Smulders, gesworen Lantmeter, ten aenwyse van de Heeren Arnout van Beaumont, Raet van Syne Hoogh', ende den Rentm^r Adriaen Verelst, Commies van Syne Hoogh' domynen in Brabant ; Dit is gelucky nū de tegenwoordige paelscheydinge gesustineert wort. Ende de uyt-spraecke hier over gedaen in de Stadt van Antwerpen ten Bogaerden, den thien-den dach van January in 't jaer 1518, stilo Brabants, luyt aldus :)Volgt de op blz. 21 hiervóór vermelde beslissing).

(6) Deze « Coeput » bestaat thans niet meer, nog wel een « Koeputspoel ». (Zie hiervoor blz. 18).

(7) Aangehaald in het werk van prof. Van der Hoeven, blz. 351-352.

« Soo de Coeput leydt gelyck geseght wort op den Aert tusschen Loenhout, Meir ende Sundert ende moet strecken linie recht tot den ellendigen Berck, soude (myns bedunckens) Syne Hoogh^h veel winnen, terwyle de paelen tusschen beyde gestaen, niet staen in een rechte linie, dan booght altemaal naer de Baronie Noordwaerts in. »

Het lijkt ook wel dat de opstellers der « *paelsteden van Wuystwezele* » van deze grensverschuiving op de hoogte waren, maar dat ze toch het aldus ingepalmd terrein als het hunne wilden behouden ; daarom dunkt het ons, dat deze woorden « *den huysshovel daer binnen* » werden bijgevoegd. Moest men de rechte lijn « Hannen — Wie — Wau — Coeput » als richting genomen hebben dan lag den « Huysshovel of Uylshovel » onder Zundert en niet onder Wuestwezel.

Van de plaatsnamen, die gebruikt werden om de palen tusschen Zundert en Wuestwezel aan te duiden, zijn er slechts een paar overgebleven zooals « Huisheuvel » en « De Paal ». Een eigenaardigheid dient echter nog aangeteekend : « 't Rolleken ter Eyck ». In de Zundertsche « paelsteden » spreekt men van « Trullen of Rullen ter Eyck », en volgens een limietvisitatie van Oct. 1684, zou het de naam zijn van een akker, liggende aan de Oostzijde van de Oude Baan van Breda op Antwerpen, op het Loopken. Indien men dit loopken zelf Trullen of Rolleken heette zou deze grensscheiding beter aanneembaar zijn. Dit loopken bestaat nog en, na een paar honderd meter ver de grens gevormd te hebben vloeit het in de Aa of Weerys, daar waar de drie gemeenten Wuestwezel, Zundert en Loenhout samen komen. ⁽⁸⁾

(8) We vinden in het « *Schatboecke des Dorps ende Heerlycheyt van Wuestwezele ende Westdorne etc...* » *gemaect vuyten Schatboecke des jaers 1618 ende den Meetboecke* *gemaect anno 1581.*

(gemaect bij Peter van Beeck, secretaris, inden jaere 1646.)

f° 287 R^o — *Hendrick Gysbrecht Hoppenbrouwers met Jan sijnen broeder... een hoeve met huysinge, landen, gronden ende toebehoorten gelegen Ter eycke aen 't Rolleken, comende Oostwaert 't selve Rolleken, suyt 's Heeren straete, Westwaert den Kinde Jan de Backer ende Noirt hem selfs 't Heyblock.*

f° 289 R^o. — *Niclaes Goris Augustyns... een parcheel lants... gelegen ter Eycke aent Rolleken, comende Oostwaert Wouter Vergauw en erve onder Zundert, Zuytwaert de beke, Westwaert het Molenstraetke ende Noortwaert 's Heeren straete.*

Hieruit blijkt dat dit Rolleken wel een waterloop is, anders zou men (moest het een akker zijn) den eigenaar wel genoemd hebben, maar 't is daarom niet uitgesloten dat er een akker palende aan den Waterloop ook dezen naam zou gedragen hebben. De twee perceelen die hier beschreven worden zijn de twee eigendommen die thans links en rechts der Oude Baan Antwerpen-Breda (en

De huidige grensregeling tusschen Zundert en Wuestwezel is nagenoeg dezelfde als die welke landmeter Christoffel Verhoff in 1658 heeft nagemeten. Na de scheiding van het Vereenigd Koninkrijk der Nederlanden werd de grensafbakening tusschen de twee Koninkrijken België en Nederland bepaald door het traktaat te Maastricht gesloten op 8 Augustus 1843.

Den 16^e November 1844 kwamen de kommissarissen, aangeduid door het verdrag van 1843, ter plaats de grenspunten vaststellen. Deze afvaardiging bestond uit : Generaal-majoor Jolly, bevelhebber der provincie Antwerpen, Luitenant Goffinet en Kapitein Dusart, voor België, en Luitenant-Generaal Van Hooff, bijgestaan door Kapitein André de la Porte, voor Nederland. Verslag over de werkzaamheden werd opgemaakt te Zundert en ondertekend door de reeds genoemde leden der afvaardiging evenals door de burgemeesters Hens, van Wuestwezel, en Van Beckhoven, van Zundert. ⁽⁹⁾.

Thans de beurt aan BRECHT.

« *Men verstaet dat desen pael door dye van Brecht is uytgeworpen* » zoo luidt een randmelding in het Keurboek van 1628, wat reeds aanstonds doet zien dat het tusschen Brecht en onze gemeente niet steeds « peis en vrede » was. 't Was moeilijk ook. Als men met een kudde schapen op een onmetelijke heide staat of als men turf steken gaat tusschen de uitgestrekte vennen, zou het den beste al eens overkomen, dat hij een roede te ver liet grazen of den besten turfgrond wat verder vond dan de limiet.

't Bleef dan steeds bij mondeling getwist en nergens vinden we dat de hoogere overheid diende tusschen te komen.

Aan deze onderlinge grensregeling, die natuurlijk in 't lang en 't breed beschreven werd, hebben we de gegevens te danken omtrent

palende aan Zundert) liggen. Dit « Molenstraetke » is de straat, die van de Oude Baan naar Loenhout loopt, over de « Watermolebrug ». Vroeger (meer dan een eeuw geleden) stond aldaar een watermolen op de Aa, en enkele jaren geleden noemde men den bewoner van de aanpalende hoeve nog Jan van den Watermolen.

Personen, die op Ter Eik « gewonnen en geboren » zijn hebben nooit den naam Trullen of Rolleken gehoord. Deze naam zal dus evenals « Hannen-wiewau » reeds sedert lang in onbruik geraakt zijn te zamen met zooveel zeer kenschetsende plaatsnamen die, spijtig genoeg, in den vergeethoek gesukkeld zijn.

⁽⁹⁾ Een eigenhandig ondertekend exemplaar van dit verslag met plan en aangehechte stukken berust op het gemeentelijk archief.

de liniëten langs den Brechtschen kant. Als er dan betwistingen ontstonden nopens de grenzen, werd door Schouth en Schepenen van Wuestwezel het noodige onderzoek gedaan, dat gewoonlijk een ondervraging was der oudste bewoners der grensstreek. De eerste getuigenis is opgemaakt rond 1608. Zij bestaat uit twee deelen, die ons zeggen : 1° de plaats waar den scheidpaal staan moet aan 't Marum en de verklaring dat de grens bepaald wordt door de baan naar Antwerpen ; 2° dat de vennenreeks van de Engelsche Rijt ⁽¹¹⁾ tot het Moerken aan de Zuidzijde van 't Gasthuis' Beersgat de grenslijn was. Hier volgen de getuigenissen :

Getuychgenisse ende thoon geleyt by Schouteth ende Scepenen der Heerlyckheyt van Wuestwesel, vuyten naem vande gemeyntearen der selver heerlyckheyt aengaende de paelen ende tot het scheyden vande heerlycheden van Brecht ende Wuestwesele voors.

Lucas vanden Bogaerde, ingesetene tot Wuestwesele out ontrent 62 jaeren rechtelyck by den vorster alhier gedaecht synde om der waerheyt getuygenisse te geven ende heeft by synen eede hem daerom alnu behoorycker gestaeft synde, voor waerachtich verclaert, getuycht ende geaffirmeert opden gront ende plaetse synde als dat hij sertyden te weten voordien verlopen tyde, ontrent veertich jaeren geleden hij heeft sien staen een seker eycken boomken opde oude bane inde heyde tusschen Brecht en Wuestwesele achter der Marum vreyde op een vande twee hoochten bij hem alnu gewesē, differerende vanden

(10) Deze « oude bane » waarover meermaals spraak liep van Loenhout langs Neerven over de huidige Nieuwe Brug, volgde dan een honderdtal meters de grens tusschen Wuestwezel en Brecht, dan splitste ze zich in twee vertakkingen, eene naar Overbroeck en een andere naar Gooreind om aldaar de heirbaan Antwerpen-Breda te vervoegen.

(11) De Engelsche Rijt bestaat niet meer, men ziet nog slechts een laagte die de richting der vroegere vennen-rij volgt en eindigt in het Moerken, dat gedeeltelijk nog zichtbaar is. Een oud man, die deze streek door en door kent vertelde mij het volgende : « De Engelsche Ryt was een ry zeer diepe vennen die uitliepen in het Moerken, dat vroeger een oppervlakte had van 18 Ha. Toen de Engelsche Rijt afgelaten werd (ze was afgedamd evenals het Moerken) dacht men er zeer veel visch in te vinden, maar toen alles leêg stond haalde men er slechts drie palingen uit, 't waren er maar drie, doch ze waren wel zoo dik als 'n flesch ! » Men vreesde in Wuestwezel-Dorp steeds een doorbraak van den dijk van 't Moerken, want zegden ze « dan schiet hier alles onder water ! »

Het grenspunt waarover men hier spreekt ligt juist aan den Noord-Oostelijken hoek van het park van 't Klooster der Zusters Franciscanessen te Gooreind. Als men daar staat ziet men zeer duidelyk den toren van Brecht, doch die van Sint-Lenaerts zit verscholen achter de mastbosschen langs den Brechtschen kant ; meet men echter na op de kaart, dan vindt men dat dit grenspunt juist ligt op een lijn die de richting dezer twee torens volgt.

anderen ontrent een roede ombegrepen vast neffens het out weegskens loopende van Wuestwesel nader, naer den Verloren Cost, aen westsyde vanden selven weegskens daer aen beyde syden oude wegen vande bane neven loopende dat hy van ouden tyde altyts heeft hooren seggen dat de voorseyde twee heerlycheden van Brecht ende Wuestwesele niet off aen voors. eycken boomken werden gescheyden ende soo voorts metten bane nae Antwerpen, verclarende voorts, dat naert verloop de ingesetenen van Wuestwesel altyts hebben heyde gemaeyt totte bane toe van Antwerpen comende, aen deynde by de Berschat ende Marum, alwaer hy verclaert van jongs op gemaeyt te hebben evermits hy alhier achter de brugge bij Marum opgevoedt is.

Item Anthonis Cornelis Cools, out schepen, out ontrent acht en setich jaeren, Huybrecht Claes Pullekens out ontrent sestig jaeren, Marten van Yperen out ontrent 60 jaeren, Willem van Wouwe, schepen, out ontrent 49 jaeren, rechtelycken gedaecht ende geëedt als voor, verclaeren eendrachtelyck dat hen seer wel kennelyck is dat, de leechte, liggende seydens den suythoeck aen dwesteynde van tgasthuys Berschat tusschen den selven hoeck ende de bane, van outs is genoempt geweest d'Engelsche Rijt ende dat den ouden putt staende opde Westsyde vande voors. Ryt by hen alnu gewesen opden grondt mette andere putten daertegens rechtuyt loopende, altyts syn gehouden geweest voor het gescheyt vande heerlycheden van Brecht en Wesel voors. ende dat deselve putten waren loopende naerden Moervenne ende dat de heyde liggende aende syde van Brecht was vreheyde. Verclarende voor redenen van kennisse de voors. deponenten, dat sy opt Goireynde ende by Deuren syn opgevoet ende van jongs op gewoont hebben ende dat sy in hunnen jongen tyt aldaer de schapen gevoet ende gewacht hebben ende dat sy het gescheyt mette voors putten alsoo waren houdende. »

Deze opgeteekende getuigenissen bleken echter niet voldoende om de voortdurende twisten te doen ophouden. Er werd dan in 1627 een « ommeganck » gedaan — waarover echter geen verslag — maar wel een verklaring van Willem van Wouwe, schepen, die zegt, dat « soo wanneer die Schouteth ende Schepenen van Brecht en die van Wuestwesele waeren opte heyde omme de scheeyputten te wysen, ende comende byde Engelsche Ryt, achter het Berschat, seyde die Schouteth van Brecht tegens die Schouteth van Wesele: « *Wat willen wij hier doen ? Wij laeten 't u hier houden, de saecke is te claer... »* (oft diergelycke woorden). »

Nieuwe getuigenissen werden opgeteekend door Guilliam Blyens, Schouteth, Lambert Cornelissen, Peeter Anthonissen, Adriaen Verheyden en Jacob van Ostaeyen, Schepenen in Wuestwezel, den 20ⁿ April 1635 en onderteekend door Peeter van Beeck als secretaris.

Een nieuwigheid is er bijgekomen : de grenslijn bestaat uit twee rechte lijnen, die aan de Engelsche Rijt een hoek vormen, welnu deze hoek wordt thans bepaald door de richting der torens van Brecht en Sint-Lenaarts, zooals we in volgende verklaring zien :

« Quiryn Rommens, ingesetene tot Wuestwesel, out ontrent 't seventich jaeren, rechterlyck by den vorster alhier gedaecht synde omme der waerheyte getuygenisse te geven, heeft by synen eede voor waerachtich verclaert opten gront ende plaetse geweest synde, dat hem seer wel kennelyc is, dat de leechte liggende thegens den Zuythoeck aen de westeynde van 't Gasthuys Berschat tusschen den selven hoeck ende de Bane, van outs is genoempt geweest d'Engelsche Ryt, ende dat den ouden put, staende op de westzyde vande voors. Ryt by hem alnu gewesen opten gront mette andere putten daertegen recht vuytlopende soo oostwaerts naerde plaetse, daer het eycken boomken eertijds gestaen heeft ende westwaerts naer het gericht van Wuestwesel, daer den Ouden off langen Wolffsput is staende, altyts syn geweest de scheyputten der heerlyckheden van Brecht en Wesel. Ende als men byden put opde Westsyde vande voors. Ryt is staende, dat men alsdan den thoren van Ste Lenaert is siende, recht over den thoren van Brecht alsof sy op malcanderen waeren staende.

Ende datte heyde aende syde van Brecht is vreheyde, verclaerende hy deponent mede, als datte voors. heyde totte voors. putten toe aende syde van Wesel byde ingesetenen van selve heerlycheyt van Wesele, soo voordien verlopen tijde, inde vyftich jaeren geleden, als naerden verlopen tyde tot nu toe altyt vredelyc is gebruyckt geweest mette gantsche gemeente, die het belieft heeft gehadt, sonder contradictie van yemant ende dat hij deponent noyt en heeft gehoort dat die Ingesetenen van Brecht tusschen de voors. putten ende de gracht van het Berschat eenige actie of gesach hebben gepretendeert gehat. »

Verder voegt verklaarder er nog aan toe :

« ...dat hy in synen jongen tyt heeft gewoont by Mr Jan Hegge, Schouteth te dier tyt binnen dese voors. heerlycheyt van Wuestwesel omtrent de 54 off 55 jaeren geleden, ende datte selve Mr Jan Hegge hem altyd belastte soo wanneer hy torff ginck steken ende heyde mayen, dat hy nyet en soude comen over de voors. scheyputten ofte de bane loopende naer Antwerpen, alsoo deselve heerlycheden van Brecht ende Wesel aldaer waren scheydende, ende dat hy van jongs op tot nu toe altyt binnen desen dorpe gewoont heeft, ende is opgevoet. »

Na Quiryn Rommens werden nog vier oude ingezetenen onderhoord die allen in min of meer dezelfde termen hetzelfde verklaarden als hun voorganger. Twee zijn er echter nog die den « omgang » van enkele jaren te voren hadden meegemaakt ; zoo zegt Symon Symons « *dat hij met Laureys Deyris, secretaris ende meer andere ingesetenen deses dorps, ende Jan Betten met meer andere ingesetenen vanden dorpe van Brecht, heeft geweest opde heyde alhier, ende dat onder andere Lucas vanden Bogaerde, wijlen, wesende een out ingesetene te dier tyd van desen voorschreven dorpe, ende den voorschr. Jan Betten van Brecht, tegens malcanderen hebben gecregen groote woorden ofte voorschreven heyde, aengaende seker eycken boomken, dwelck gestaen hadde opde Oude Bave in deselve heyde, tusschen Brecht ende Wesele achter der Marum vreheyde...* » Het overige zijner

verklaring stemt naegenoege overeen met die van Rommens. Als slot van al deze getuigenissen vinden we het handteeken van secretaris Peeter van Beeck met het jaartal 1635.

Heel waarschijnlijk was het geschil daarmee nog niet geëindigd, want er bestond wel een beetje naijver tusschen de twee dorpen (waar nog wel overblijfselen van bestaan in den volksmond) en daarbij de aanduidingen op de heide waren te vaag, men kon immers geen staat maken op den steeds veranderenden vorm der vennen. De geschillen zullen echter niet zoo erg geweest zijn, want na 1635 vinden we geen aanduidingen meer nopens grensgeschillen of iets in dien aard, tusschen Wezel en Brecht.

* * *

Wat de overige grensgemeenten betreft, daar maakte men beter en korter werk mée. Er werd een « omgang » gedaan door afgevaardigden der geïnteresseerde gemeenten, verslag opgesteld, ingeschreven in het keurboek en daarmee uit, zonder oneenigheid en zonder betwisting.

De « omgang » geschiedde door afgevaardigden van Eeckeren, Cappellen, Hoogboom en Ettenhoven ⁽¹²⁾ eenerzijds en vertegenwoordigers van Wuestwezel en Calmpthout anderzijds. We laten hier de copij volgen van het verslag ; men zal bemerken, dat dit verslag de scheiding aangeeft eerst voor Wuestwezel, (4 eerste alinea's) en daarna voor Calmpthout (3 overige alinea's).

« Ommeganck gegaen ende visitatie gedaen by Officieren, Schepenen ende Gemeyntenaeren van Eeckeren, Cappellen, Hoochboom ende Ettenhoven ter eendre ende Schouteth, Schepenen ende Gemeyntenaeren van Wuestwesel, ende Meyer, Schouteth ende Schepenen van Calmpthout ter andre syden, op de Paelsteden ende Limiten van haerder Heerlyckheyt aen malcanderen palende ende hebben ten beyde syden tot beter memorie in toecomende tyden oock eenige palen geseth ende putten gegraven volgens het verclaren vande outste mannen en schepenen ten beyde syden.

Ter presentien vande Officieren ende goede mannen ten beyde syden hiertoe gecompareert synde, hier naer genomineert.

Ierst is bevonden den pael te wesene eenen ouden put, genaemptden Wolfsput, ende daerby den Wolffs berch oft heuvel en hebben opden cant vanden

(12) Dus eigenlijk de huidige gemeenten Brasschaet en Cappellen. Brasschaet werd opgericht als gemeente bij koninklijk besluit van 11 Oct. 1829 met ingang op 1 Jan. 1830, vroeger was het slechts een gehucht van Eeckeren.

Ettenhoven vormde een heerlijkheid met Cappellen.

put met gemeynen consent geset eenen witten steenen pael ende is het scheytsel tusschen Eeckeren, Brecht ende Wuestwezel, gelegen by de halffgalge geweest synde.

Ende van hier tegens Wuestwesel aff te palene is noch eenen putt noortwaerts op midden tegens groot meer. Is oock voor eenen pael gerekent ende nu wat vernieut met consent als voren.

Is noch noortwaerts op een berchxken met ghemeyn consent geseth eenen pael by ouden tyde het voorseyd berchxken genaempt de Byehutt.

Is noch noortwaerts op met ghemeyn consent gegraven eenen cruysputt op een heuvelken by Collekens hoeck. Ende van hier voorts gegaen tot opt scheyden van Eeckeren, Calmpthout ende Wuestwesele ende mits de onsekerheyt vande plaetse vanden pael is ongepaelt gebleven. Ende voorts seekende de paelen ofte paelsteden tussen Eeckeren ende Calmpthout is van hier voortgegaen op Puysberch aender noort-oist syde daer eenen pael bevonden is.

Ende vande drye hoeven voorts loopende op Putshoeck aenden Eertbrandt.

Aldus gedaen present Fernandus van Utrecht, drossaert, Geeraert de Brier, Schouteth, Cornelis Aerts, Jan de Moor, Marten van Santvliet, Cornelis Willemsens en Jan Lauwereys, Schepenen in Eeckeren.

Hendrick de Bye, Peeter Dirrix ende Thomas de Beukelaer, schepenen tot Hoochboom.

Ende Kerstiaen Janssone ende Anthonis Janssone, schepenen tot Capellen.

Ende Cornelis Janssone, schepene tot Ettenhoven.

Ende Willem van Ostaeyen, Schouteth ende Peeter Leys, Anthonis Cools, Jan Lodewyx, Corn. Goossens van Beke, Jan Augustyns, schepenen tot Wuestwesel.

Ende Mr. Jan vanden Bleke, meyer, ende Bernaert Stockmans, schouteth tot Calmpthout ende eenige Schepenen aldaer.

Den XI Juny 1608, my tegenwoordich als secretaris.

H. DE CNODDER. »

In dit verslag zijn de plaatsen duidelijker aangewezen. Men vindt ze ook heel gemakkelijk terug op de kaart.

Het deel dat nu volgt, dat, alhoewel zonder datum, toch zeer waarschijnlijk rond denzelfden tijd als 't vorige werd opgemaakt (1608) is niet zoo klaar en bovendien onvolledig. Het duidt slechts de grensscheiding aan vanaf het scheipunt der gemeenten Eeckeren, Calmpthout en Wuestwezel tot aan de straat die naar 't Heiken liep. Het andere deel, van Achterbroeck tot den Ellendigen berg (k), is niet behandeld, maar in de algemeene paalsteden (blz. 19) zegt men « van Beverdonck inde Wolffsdonck, 't Haenelaer daer binnen, vuyten Wolffsdonck opten Ellendigen Berch. » Waarschijnlijk was het hier niet noodig de palen na te zien, daar deze grensgronden grootendeels toehoorden aan de Abdij van Tongerlo. Van de aangehaalde plaatsnamen hebben we teruggevonden Hanelaer en Beverdonck achter de Kapel van Achterbroeck en Wolffsdonck, thans Wolffsheuvel.

Hier volgt thans de opgave der palen, aangeduid in het Keurboek :

« *Paelgenoten tussen Calmpthout ende Wuestwesele.*

Eerst aen het Calmpthouts geucht by het Ketelvenne vanden cruysput dye tussen dye van Eeckeren, Calmpthout ende Wuestwesel scheyt ende vanden cruysput nae het Putse venne op den hoek op eenen grooten struyck. Comende vanden grooten struyck neffens de grachte, de grachte onder Wuestwesele tot op de strate opt Donderseel in midden vande strate tegens Quiryn Joossens huys daer men eenen pael setten sal ende vandaer op Staexboom, vanden Staexboom opden putt by Peeter Willem Wyns, daer eenen boom gestaen heeft, soo verre men bevindt dat tselve enen paelboom geweest is, daeraff dye van Calmpthout sullen blycken metten Chynsboeck. Vanden put opden dorrenboom, vanden dorrenboom opden boom daer Willem Peeter Willems gewoont heeft vandaar neffens tot op de strate naer tHeyken. »

Alhoewel er geen schriftelijke overblijfselen te vinden zijn over grensgeschillen tusschen Calmpthout en Wuestwezel, waren ze hier eveneens geen zeldzaamheid. Er bestond overigens meer aanleiding toe dan elders want de parochie Achterbroeck hoort toe aan Wuestwezel voor de kleinste en aan Calmpthout voor de grootste helft ; het bleef echter steeds bij kleine geburentwisten zonder inmenging van de overheid.

* * *

Het lijkt wel vreemd, dat die voortdurende grensregelingen uit de XVIe en de eerste helft der XVIIIe eeuw met de daaruit voortspruitende geschillen niet tot in latere jaren werden voortgezet. Waarschijnlijk zal de overlevering dan reeds veel beter bewaard gebleven zijn en zal men ook de geschreven grensbepalingen strenger onderhouden hebben. Eén feit is er nog van bewaard, maar 't geldt alleen voor de rijksgrens ; jaarlijks doet een afgevaardigde van de gemeente Wuestwezel samen met een vertegenwoordiger der Nederlandsche gemeente Zundert (gewoonlijk de veldwachters) een « ommeganck » om de grenspalen te schouwen.

Zooals we in 't begin zegden, grensgeschillen behooren tot het verleden en, moesten er ontstaan, ze zouden alras opgelost zijn dank aan de nauwkeurige plans (kadaster), die iedere gemeente thans bezit.

En deze kaarten en plans vervangen thans de vroegere getuigenissen en verhelpen ommeganck, koe-eten, bier-drinken en kinderfeest tot een « *eeuwighe memorie der paelscheydinge.* »

KAREL PEETERS.

H. Koenraads-Van Beeck, Fultonstraat, 52, Den Haag (Holl.)
 Hub. Kunst, onderwijzer, Achtmaal-Zundert (Holl.)
 Leo Kuylen, Oorderenweg, 1, Eeckeren.
 Jos. Leys, Handelslei, 2.
 E. P. Libertus, o. f. m. klooster, Oever, Antwerpen.
 Louis Maes, kunst- en kerkmeubelen, Sint-Lenaerts.
 G. Mariën, Topaasstraat 19, Berchem.
 Karel Meerbergen, prov. raadslid, Osystraat 24, Antwerpen.
 M. Mertens, Cogels-Osylei, Berchem.
 Leo Michielsens-Van Beeck, schoolopziener, Cappellen.
 M. Moors, onderwijzeres, Hoogstraten.
 Ant. Mortelmans, Rolwagenstraat 17, Antwerpen.
 Jos. Mortelmans, Berthoutstraat, 22, Berchem.
 P. J. Nuytemans, Oud-Gooreind.
 A. Ooms, Viersel.
 V. Ortenzi, Oude Koornmarkt, 58, Antwerpen.
 Const. Peeters, Dorp, 108.
 Edward Peeters, Pyckestraat, 21, Antwerpen.
 Flor. Peeters, sigarenfabrikant.
 Louis Peeters, Hoevensche baan, 6-8, Cappellen.
 René Peeters, fotograaf.
 L. Pellaers-Van Beeck, Doornboomstraat, Hove.
 Edw. Pourbaix, brouwer, Gooreind.
 Victor Ribbens, Achterbroeck.
 Alb. Schöller, St. Pietersnieuwstraat, 37, Gent.
 Dr L. Schöller, St. Pietersnieuwstraat, Gent.
 J. Segers-Reusens, Gitschotellei, 100, Borgerhout.
 Jos. Snepvangers, Lange Leemstraat, 73, Antwerpen.
 Willem Snepvangers, Dorp, 89.
 Jhr. Mr. M. W. Snoeck, Koestraat, 8, Zwolle (Holl.)
 Lod. Staepels, schilder.
 L. Stroobant, Directeur Weldadigheidskolonie, Merxplas.
 J. Thielemans, Heyvaertstraat, Schaerbeek.
 Frans Tiebos, Rudolfstraat, 11, Antwerpen.
 Louis Tiebos, Lange Dijkstraat, 78, Antwerpen.
 Eugene Van Beeck, gemeentesekretaris.
 Jul. Van Beeck, Handelslei, 53.
 Louis Van Beeck, Maarsch. Fochlaan, 88, Schaerbeek.
 E. H. Dr. Van Dregt, pastoor, Nieuwmoer.
 E. H. Henri Van Bueren, pastoor, Borsbeek.
 Karel Van den Branden, Esschen-Wildert.
 Henri Van den Heuvel, aannemer.
 Wed. J. Van den Heuvel en Kind., Hotel « De Ster ».
 E. H. Lod. Van der Jonckheyd, leeraar.
 Neel Van Deuren, Milisstraat, 48, Antwerpen.
 Prof. Dr H. J. Van de Weyer, hoogleeraar, Leuven.
 J. Van Elsacker, Duffelaerhof, Achterbroeck.
 E. H. J. van Genck, pastoor, Achtmaal-Zundert (Holl.).
 V. Van Himbergen, gemeentesekretaris, Raevens.
 J. G. A. van Hogerlinden, Arnhem (Holl.).
 E. H. van Horenbeek, pastoor, Gooreind.
 Frans Van Hoydonck, onderwijzer, Esschen.
 Frans Van Hoydonck-Hens, brouwer, Wernhout-Zundert (Holl.).
 Jozef Van Hoydonck, gemeentebediende.
 Michel Van Hoydonck, Braeken.
 Wed. Van Laerhoven-Van Beeck, Venusstraat, 44, Antwerpen.
 Frans Van Looveren, brouwer.
 H. Vanmassenhove, ontvanger tolrechten.
 Baron L. van Pottelsberghe de la Potterie, Melle.
 Baronnes L. van Pottelsberghe de la Potterie, Kasteel « Sterbosch ».
 A. Van Pul, rijksvecarts.
 E. H. J. Van Roey, onderpastoor, Esschen.
 Dirk Vansina, letterkundige, Gooreind.
 J. Van Uytbergen, Lange Elzenstraat, 110, Antwerpen.
 Modest Verellen, wisselagent, Calmpthout.
 Eug. Verheyen, Van Beersstraat, 6, Antwerpen.
 Constant Vervoort, postontvanger.
 Willem Vorsselmans, drukker-uitgever, Zundert (Holl.).
 Fr. Wouters, Bestuurder gevangenis, Tongeren.

LEDEN :

- Alf. Akkermans, Bleeken.
 J. Appelian, Dorp, 35.
 Louis Bervoets, Van den Houte's lei, 3, Deurne.
 Corn. Boden, Westdoorn.
 Frans Boden, Westdoorn.
 Jan Boden, Westdoorn.
 Louis Boden, Westdoorn.
 L. Boden, Westdoorn.
 Ben Braekman, ontvanger belastingen, Weteren.
 C. Braspenning-Herrygers, Sterbosch.
 Jan Brat, Jan Frans Willemsstr., 1, Bouchout.
 Frans Bresseleers, onderwijzer, Eeckerendonck.
 V. Breugelmans, Achterbrug, 149.
 E. H. Kanunnik Broeckx, pastoor-deken, Contich.
 L. Cornelissen, Heyslagsche baan, Brasschaat.
 Jan De Clerck, onderwijzer, Schooten.
 Jan Delcroix.
 Ed. De Vrin, Edelinckstraat, 24, Antwerpen.
 Aug. De Winter, Boerhavestraat, 29, Antwerpen.
 J. Dupont, Augustysterstraat, Antwerpen.
 P. Dupont, Verbondstraat, 31, Antwerpen.
 Corn. Elst, Van Vaerenbergstraat, 6, Berchem.
 Kanunnik A. Erens, Archivaris Abdij Tonger-Adr. Francken, Baan, 100.
 Jan Freyters, Handelslei.
 Felix Goris, Dorp, 65.
 Jul. Hens, Dorp, 49.
 Louis Hens, provinciaal raadslid, Pulderbosch.
 Jan Hertoghs, Handelslei.
 Alf. Herrygers, Kruisweg, 103.
 Jan Herrygers, Paal, 190.
 J. Hofmans, Bestuurder der Melkerij.
 W. Jacobs, onderwijzer, Nieuwmoer.
 E. H. Kanunnik Jansen, O. P. archivaris der stad Turnhout.
 C. Kerremans, Handelslei, 60.
 August Kockx.
 C. Kockx, Polderstraat, 192.
 E. H. Kanunnik J. Laenen, archivaris v. h. Aartsbisdom, Mechelen.
 A. Leenaerts, Walenstraat, 44, Antwerpen.
 Jan Leenaerts, Eikestraat, 9, Berchem.
 Jozef Leenaerts, Baan.
 Louis Luyckx, Beersgat, 99.
 G. Meeusen, gemeentearchivaris, Esschen.
 Frans Meeussen, melkerijbestuurder, Loenhout.
 M. Meylaerts, Posteryhof, Gooreind.
 Aug. Oerlemans, Dorp, 110.
 Fr. Oerlemans, Dorp, 110.
 Frans Paelinckx, Achterbrug.
 Frans Paelinckx, Steenweg Nieuwmoer.
 Fr. Pauwels, Elf Novemberstraat, 52, Merxem.
 Flor. Peeters, leeraar M. O. Breda (Holl.).
 Frans Peeters, onderwijzer, Esschen.
 Jan Peeters, hovenier, Calmpthout.
 K. Peeters, Dorp, 82.
 Maria Peeters, Bestuurster Naad- en Snij-school.
 Flor. Pellaers, Kl. Beerstr., 30, Antwerpen.
 Hendrik Pockelê, gemeentebediende.
 Louis Pockelê, trambediende.
 Karel Roelands, Kruisweg, 167.
 J. Roelen, Baan, 94.
 L. Schrijvers, provinciaal raadslid, Gooreind.
 E. H. L. Soons, Onderpastoor, Santhoven.
 Alfons Staepels, Kruisweg.
 P. J. Van de Loch, Dorp, 104.
 Frans Van den Bergh, Ginhoven.
 Jozef Van den Bergh, Baan.
 P. Van den Broeck, Molenstraat, 112.
 A. Van den Eeckhaut, schoolhoofd, Nieuwmoer.
 M. Van den Keybus, Westdoorn.
 Alf. Van der Jonckheyd, Dorp, 69.
 Corn. Van der Jonckheyd, Handelslei.
 Clem. Vandoninck, onderwijzer, Meerhout-Gestel.
 J. Van Sand, Bredabaan, 160, Brasschaat.
 Fernand Van Gelder, Edw. Pecherstraat, 22, Antwerpen.
 Math. Van Gils.
 Em. Van Hoeydonck, Polderstraat, 194.
 Em. Van Hoydonck, Polderstraat, 200.
 Jozef Van Loooveren, Breikelen.
 Jozef Van Loooveren, Baan, 95.
 Jozef Van Oevelen, Achterbroeck.
 Gerard Verstraelen, Vrijheid, Hoogstraten.
 Jozef Verellen, bediende, Dorp, 21.
 Corn. Vermeiren, Kl. Biest.
 Louis Van Geel, Dorp, 112.
 Jan Verstraelen, Cox, Dorp.
 Al. Vervoort, Mutsaertstraat, 38, Antwerpen.
 Karel Vervoort, bediende.
 Alf. Weygers, Handelslei.
 Alf. Wouters, notaris, Merxplas.

Te verkrijgen op het Sekretariaat van den Oudheidkundigen Kring :

Wuestwezel en de Oorlog 1914-1918, door J. TYSMANS.	3.50 fr.
Overzicht der Dagbladpers. (Gelegenheidsnummer van « Wesalia ».)	2.— fr.
Volledige 1 ^o Jaargang « Wesalia ».	7.50 fr.